

ABOUT THE CONTRIBUTING FACTORS OF CRIMINALITY

Lucreția Dogaru
Prof., PhD, UMFST Tîrgu Mureș

Abstract: Designating the complex phenomenon of socio-historical nature, which is manifested and maintained in the contemporary society, criminality is presented as a synthesis that reflects the interaction of the sources or criminogenic factors that belong to this society. The totality of these factors, frequently called sources or etiologies, which constantly determine the criminal phenomenon and which maintain its amplification, indicates the concept of criminogenesis.

In this paper we try to prove that, within the framework of criminogenesis there are a series of socio-economic criminogenic factors that trigger, maintain and at the same time amplify the criminality, especially the economic one, their involvement being in close interaction with that of other factors, such as those of the physical factors, cultural or educational factors.

We will also invoke and analyze aspects of aggression, an important feature of the criminal personality, which involves a kind of unnatural and harmful, destructive and violent behavior, a tendency to dominate and destroy by any means, a situation that can push him in the psychopathological sphere.

Keywords: criminogenic factors, criminality, criminogenesis, aggression, criminal phenomenon.

1. Aspecte prealabile

Desemnând acel fenomen socio-istoric complex ce se menține și se manifestă în societatea contemporană asemenea unei sinteze ce reflectă interacțiunea izvoarelor sau factorilor criminogeni endogeni și exogeni ce sunt proprii acestei societăți, criminalitatea este o realitate ce escaladează și devine tot mai complexă. Tocmai ansamblul factorilor criminogeni proprii ce sunt denumiți frecvent și izvoare sau etiologii, ce declanșează în mod constant fenomenul criminal și întreține amplificarea acestuia, desemnează conceptul de criminogeneză. Prin formele sale diverse și complexe de manifestare, crima reflectă atât multitudinea acestor factori criminogeni potențiali cât și relaționarea sau interacțiunea lor¹.

Încercând să conturăm criminogeneza exogenă, aceasta include ansamblul factorii fizici sau mediul fizic natural precum și o serie de alți factori ce reprezintă constante și variabile ale stării de criminalitate. În acest context, menționăm că sunt asociați categoriei factorilor mediului natural și factorii sociali, factorii economici, cei educativi ori cultural-politici, factori ce pot să constituie premise criminogene. De asemenea, luând în considerare și variatele categorii de criminali, desigur că faptele criminale variază de la un autor la altul.

La nivelul doctrinei române se apreciază că ar exista trei categorii de factori esențiali ce pot determina și menține un comportament criminal, factori aflați în interdependență dar cu o

¹Emilian Stancu, Carmina Elena-Aleca, *Elemente de criminologie generală*, Ed. Pro Universitaria, București, 2014; Alin Leș, *Psihologie Fenomenologică*, Ed. Pro Universitaria, București, 2016, p. 112 și urm.

incidență ce diferă de la un individ la altul, și anume: factorul social sau de mediu, factorul individual și factorul relațional.²

2. Implicarea factorilor de natură socio-economică în criminogeneză³

Există numeroase teorii criminologice ce susțin ideea potrivit căreia mediul social este cel ce creează criminalul, acesta reprezentând cauza inițială, indispensabilă și preponderentă a criminalității oricărei societăți umane.

Dacă abordăm această categorie de factori, menționăm că un loc important în cadrul acestora îl deține factorul economic. Cu referire la acest aspect, au fost formulate de-a lungul timpului idei, ipoteze și teorii care să ateste influența cauzelor și condițiilor economice asupra genezei și dezvoltării fenomenului criminal, asupra cantității și calității rolului factorilor economici în criminogeneză⁴. Cu toate că, starea sau condițiile economice dintr-un stat pot influența considerabil criminalitatea atât în mod direct cât și în mod indirect, totuși influența acestora s-a dovedit a fi strâns legată și condiționată de influența altor factori criminogeni⁵.

Primele încercări de stabilire a existenței unei conexiuni între condițiile economice generale și dinamica criminalității au apărut în Europa încă de la începutul anului 1600, când o serie de autori au publicat lucrări bazate pe metode statistice ce au atestat acest lucru.

Desigur că, de-a lungul timpului au fost formulate numeroase opinii și teorii controversate cu referire la categoriile de factori ce generează conduite deviate sau cu privire la rolul și ponderea acestora. Unele dintre acestea au susținut de pildă că, sărăcia poate avea un rol preponderent în declanșarea criminalității, iar altele dimpotrivă, că bogăția poate constitui o cauză a faptelor ilicite cu substrat economic⁶. Stabilirea unei relații de condiționare între criminalitate și sărăcie s-a dovedit a fi însă o problemă nu doar dificilă dar și confuză, ce a generat controverse, existând chiar autori ce au constatat lipsa unei relații directe și cauzale între cele două fenomene. Amintim de pildă, orientarea statistico-matematică asupra genezei criminalității care a surprins interacțiunile acestui fenomen cu alte fenomene sociale precum, concurența economică, stratificarea socială și veniturile populației, crizele economice și politice. Ulterior, problema rolului factorilor criminogeni de natură socio-economică a fost disputată și de teoriile ce au aparținut Școlii sociologice franceze de criminologie precum și de teoriile modelului consensual și ale modelului conflictual.

O serie de studii criminologice recente au încercat să atașeze criminalitatea nu doar la sărăcie ci și la inegalitatea economică, ducând la concluzii contradictorii (atât pe forme ale crimei cât și pe tipuri de criminali), cu referire la relația de condiționare a celor două fenomene. În acest context, au fost exprimate și opinii ce au raportat la fenomenul criminalității așa-numita

² Tudorel Butoi, Grigore Stolojescu, Cristian-Eduard Ștefan, *Analiza comportamentală în procesul penal*, Ed. Pro Universitaria, București, 2014, p. 45; Tudorel Butoi, *Psihologia Judiciară*, Tratat universitar, Ed. Solaris Print, București, 2011, p. 57 și urm.

³ Cu referire la rolul unor factori criminogeni, a se vedea, Tiberiu C. Medeanu, *Crima și criminalul – Geneza crimelor și descoperirea criminalilor*, Ed. Lumina Lex, București, 2006, p. 24 și urm.; Lucretia Dogaru, *Criminologie*, Ed. Pro Universitaria, București, 2017, p.146-148.

⁴ Pentru o analiză, a se vedea, Gheorghe Nistoreanu, Costică Păun, *Criminologie*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 148-158; de asemenea, Sergiu Bogdan, *Criminologie*, ediția a III-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 42-50.

⁵ Privitor la rolul condițiilor economice, favorabile și nefavorabile asupra criminalității, Gheorghe Mihai, Vasile Popa, *Repere criminologic*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p.155-157.

⁶ Sunt considerați a fi factori esențiali în declanșarea și amploarea sărăciei: nivelul de dezvoltare economică, șomajul, stilul de viață, redistribuirea veniturilor.

lipsă relativă, înțelegând prin aceasta asocierea inegalității economice cu sentimentele de furie și de injustiție ale individului. Cu referire la consecințele unui alt indicator al condițiilor economice asupra criminalității, respectiv șomajul, au fost de asemenea publicate studii ce cuprind opinii contradictorii în acest sens. Astfel, unele studii au opinat că, infraționalitatea este direct proporțională cu șomajul, în timp ce altele susțin și argumentează ideea inexistenței unei asemenea condiționări, ori dimpotrivă, insistă pe nevoia de prevenire a șomajului tocmai în scopul unei rate a criminalității reduse⁷.

Din perspectivă comparativă, o concluzie ce rezidă din analiza acestor studii este aceea că, în cadrul criminogenezelor acționează un complex de factori criminogeni socio-economici care pot genera, menține și amplifica criminalitatea, mai ales cea de natură economică, cu precizarea că implicarea acestora se află în strânsă interacțiune cu cea a altor factori (cum ar fi de pildă, cei ai mediului natural fizic, factorii culturali ori cei educativi).

3. Implicarea factorilor culturali-educativi în fenomenul criminogen

Și teoriile criminologice ce abordează participarea elementelor cultural-educative în procesul criminogen, au fost deopotrivă variate și controversate. Amintim teoriile ereditare din secolul al XIX-lea, pentru care rolul factorilor educativi și instructivi în fenomenul criminogen este nesemnificativ, dar și ideile aparținând școlii de criminologie din secolul al XX-lea, potrivit cărora mediul social influențează sub aspect formativ-educativ personalitatea individului. Teoriile criminologice moderne au susținut însă ideea potrivit căreia, factorii socio-economici, cei culturali și educaționali aflați în corelație cu predispozițiile criminale ereditare ale individului, pot constitui premise reale ale criminalității. Astfel, mediului instructiv-educativ și cultural i s-a atribuit rolul de cadru larg al elementelor ce pot constitui situații sau premise ale criminalității, acesta cuprinzând: mediul familial; mediul religios; mediul școlar; practicile tradiționale; alcoolismul; mediul locului de muncă; mass media și altele. Vom proceda în cele ce urmează, la o analiză a acestora, tocmai pentru a contura le particularitățile și condiționarea conduitei criminale

Mediul familial, poate constitui o situație sau o premisă nefavorabilă, întrucât acesta poate exercita și influența negativ conduita copiilor, prin deformarea psihicului și educarea lor în spiritul infraționalității. Este o realitate aceea că, relațiile dintre copii și părinți precum și cele dintre frați, pot avea un rol esențial în formarea personalității copiilor. Privarea de afecțiune, lipsa de educație sau educația greșită precum și brutalizarea copiilor, constituie elemente de criminogeneză ce sunt strict condiționate de elementele ereditare (pozitive sau negative) caracteristice personalității individului precum și de influența altor categorii de factori exogeni sau endogeni⁸.

Mediul religios, are de asemenea un rol esențial în procesul educativ al personalității individului, religia reprezentând un puternic și eficient mijloc formativ al oamenilor. Orice tip de religia practică, sădește în mentalul uman sentimente de iubire, de milă, de iertare și devotament, preceptele religioase fiind credințe ce sunt potrivnice oricăror tendințe criminale. Desigur că,

⁷ Pentru detalii, a se vedea, **Valerian Cioclei**, *Manual de criminologie*, ediția 6, Ed. C. H. Beck, București, 2016, p. 225 și urm.; **Tudor Amza**, *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 337-340; **Tudor Amza**, *Criminologie*, Curs pentru uzul studenților, Universitatea Hyperion, București, 2011, p. 155 și urm.

⁸ Despre influența mediului familial asupra comportamentului criminal, a se vedea, **Tudorel Butoi & colectiv autori**, *op. cit.*, 2014, p.107-110.

potrivit orizontului generic de valori, oamenii au simțit tot timpul nevoia de educație morală creștină pentru a trăi și conviețui civilizată⁹.

Mediului școlar i se atribuie în plan calitativ, un rol semnificativ la formarea personalității umane, tocmai prin valențele sale instructiv-educative. Totdeauna educația și instrucția școlară au fost apreciate a fi adversare redutabile ale criminalității, generând tipul de comportamente civilizate, comportamente conforme cu normele morale și cu cele legale. Instrucția școlară lăolaltă cu educația familială, cu cea etică și religioasă, sunt capabile să opună rezistență fenomenului criminal, în sensul că îl pot atenua, modifica sau uneori chiar împiedica. De aceea, carențele instructiv-educative sunt capabile să influențeze un comportament criminal.

Tradiționalismul sau practicile tradiționale, sunt de asemenea implicate în criminogeneză, constituind premisa apariției și menținerii criminalității, bineînțeles în interacțiune cu alți factori exogeni. Fiind variați și cu o arie largă de răspândire, factorii criminogeni tradiționali sunt situații-premise pentru criminalitate în domenii importante (cum ar fi, domeniul proprietății, cel al mediului înconjurător, domeniul etnic și cel religios etc.).

Nu în ultimul rând, alcoolismul și consumul de droguri ce este determinat atât de o dependență fizică cât și psihică, produce consecințe nefaste generale. Acest fenomen care generează mulți criminali ce săvârșesc acte criminale dintre cele mai grave, alimentează, promovează și favorizează criminalitatea, în special cea însoțită de violență și agresivitate. Alcoolismul nu este doar o boală fizică, mentală și spirituală ci și o plagă socială primejdioasă, el fiind un factor criminogen mai evident în cadrul categoriilor sociale inferioare. Fiind de natură să zdruncine sănătatea fizică și intelectuală a oamenilor, consecințele sale sunt direct legate de structura biopsihică a individului dar și de alți factori exogeni, fapt pentru care se impune prevenirea și combaterea acestuia.

4. Aprecieri despre rolul agresivității în plan criminogen

Din perspectivă istorică, primele tipologii temperamentale au fost stabilite încă din Antichitatea greacă, de către celebrul medic filosof Hipocrate, cel care a identificat în opera sa următoarele categorii de temperamente: temperamentul coleric, temperamentul sanguinic, temperamentul flegmatic și cel melancolic. Ulterior, această gamă temperamentală a fost extinsă în Evul mediu de către cercetătorii sociologi și psihologi și cu referire la alte tipologii umane, fiind delimitate alte tipologii agresionale, cu luarea în considerare a unor parametri cum ar fi de pildă, emotivitatea, anxietatea ori activismul.

Abordând sub aspect etimologic termenul agresivitate, acesta provine din latinescul *agresio*, ce desemnează acel comportament verbal sau acțional fizic ofensiv ce este orientat spre umilirea sau minimalizarea altor persoane, ori spre vătămarea și suprimarea lor fizică.

În teoria criminologică s-a discutat mult despre natura agresivității umane, cu precădere la nivelul teoreticienilor psihologi. Principalele teorii criminologice care au încercat să explice comportamentul agresiv, au fost Teoria impulsului formulată de psihanalistul Sigmund Freud¹⁰, Teoria frustrării¹¹ și Teoria cognitivă sau teoria comportamentului criminal învățat¹². Majoritatea

⁹Gheorghe Mihai, Vasile Popa, *op. cit.*, 2000, p. 165.

¹⁰ Freud consideră agresivitatea ca fiind un impuls sau o tendință psihică înnăscută, o dispoziție instinctivă primitivă și autonomă a ființei umane.

¹¹ Formulată de cercetătorii americani, în opinia cărora agresivitatea este un răspuns la frustrare, care produce supărare, ce indică starea de pregătire emoțională pentru a deveni agresiv.

¹² Teoria învățării sociale a agresivității susține că un comportament agresiv se învață prin diverse modalități, din familie, mediu social sau prin intermediul mass-media.

teoriilor criminologice de orientare psihologică au stabilit ca și trăsătură constantă a personalității criminalului atât agresivitatea acestuia cât și coeficientul scăzut de inteligență.

În istoria criminologiei, ilustrul criminolog italian Cesare Lombroso a fost primul care a susținut că un noncriminal se deosebește prin natura lui de un criminal, acesta fiind un tip aparte. Totodată, acestuia îi aparține și activitatea de tipologizare sau de de grupare a criminalilor în clase de criminali, pornind de la caracteristicile sau trăsăturile lor comune. Pe de altă parte, sociologul Charles Goring, a susținut și demonstrat că multe din trăsăturile criminalului se regăsesc și la tipul noncriminal. Și cercetările științifice ce au aparținut criminologiei clinice au stabilit, existența unor semne distinctive la criminal, aspect identificat și de criminologul italian Raffaele Garofalo, cel care a susținut prezența unor trăsături psihice și morale ce inspiră neîncredere dar și teamă în conduita criminalilor. În același context, amintim și pe criminologul italian Giacomo Canepa care în lucrarea sa, *Évolution de la personnalité antisociale et délinquance*, publicată în anul 1970, aprecia faptul că agresivitatea este mult mai frecventă la indivizii criminali.¹³

Aspectul psihologic al criminalului, a fost completat de către teoreticienii psihologi și cu alte elemente cum ar fi: lipsa de afectivitate, stare de nervozitate, emotivitate excesivă și non emotivitate, nivelul redus de cunoștințe și de instrucție, lipsa maturității sociale (manifestată prin lipsa răspunderii, dezinteres față de alte persoane ori respingerea culpabilității), izolarea socială, asocierea individului cu persoane delincvente ori limbajul vulgar.

Constituind una din trăsăturile importante ale personalității criminalului, majoritatea teoriilor psihologice ale comportamentului criminal invocă atitudinea agresivă în mod frecvent și o analizează. Fiind un comportament nefiresc și dăunător, distructiv și violent, o situație ce poate împinge individul în sfera psihopatologicului, agresivitatea este orientată înspre persoane, obiecte ori poate fi chiar auto agresivă, și se manifestă în tendința de a domina și a distruge prin orice mijloace¹⁴. Totdeauna, comportamentul agresiv exprimat fizic sau comunicat verbal ori non-verbal, provoacă daune materiale, morale sau psihologice.

Principalele trăsături de caracter de natură agresivă ale individului, ce au fost conturate la nivelul teoriilor criminologice sunt: Vanitatea sau trufia, stare ce creează o tensiune crescută în viața psihică a individului, acesta având tendințe sociopate și psihopate; persoanele vanitoase sunt incapabile de cooperare ori prietenie, sunt dușmănoase și ostile, trufașe, nesincere și cu o ambiție neîntemeiată. Gelozia, este de asemenea, apreciată a fi o formă a aspirației spre dominare, ce se manifestă cu trăsături specifice, precum: simțul agresiv al proprietății asupra unor persoane, funcții ori bunuri dar și frica obsesivă de trădare. Invidia, care indică acea trăsătură de caracter ce poate genera deseori sentimente de inferioritate, de insatisfacție ori de frustrare, este o trăsătură de caracter de natură agresivă. Și zgârcenia, avariția sau lăcomia, poate fi pusă în slujba unor interese criminale, fiind caracteristică conduitei multor criminali. De asemenea, ura exprimă acel sentiment trăit de multe persoane cu un comportament agresiv, sentimentul de ură generând frecvent o stare de ostilitate a individului, de respingere a integrării sociale, de lipsă de relaționare a acestuia. Lașitatea, este un viciu, o trăsătură proprie acelor indivizi cărora sarcinile ce le revin spre îndeplinire li se par dificile pe considerent că aceștia nu dispun de o forță interioară corespunzătoare pentru a le îndeplini. Deseori, izolarea sau singurătatea pot genera o răcire în relațiile interumane, o îndepărtare de celelalte persoane, o lipsă de motivație, de natură să afecteze trăirile individului.

¹³ Detalii, Paul Ștefănescu, Lazăr Cârjan, *Știință versus crimă*, Ed. Curtea Veche, București, 2001, p. 98.

¹⁴ Despre psihologia criminalului agresiv, a se vedea, Tudorel Butoi, *Psihologia Judiciară*, op. cit., 2011.

Cu referire la modalitățile de manifestare a agresivității, specialiștii în materie consideră că acest fenomen psihosociologic complex îmbracă constant următoarele forme: excitabilitatea, impulsivitatea și violența. Totodată, luând în considerare coordonatele de definire a agresivității se pot identifica, fie direct fie indirect, mai multe criterii de clasificare, astfel: în funcție de agresor și de obiectivele urmărite de acesta; în funcție de mijloacele folosite pentru finalizarea actului agresiv și de forma de manifestare a agresivității.

O problemă esențială care interesează este aceea de reducere a agresivității cu toate consecințele sale nefaste, fiind promovate la nivel de teorie, mai multe modalități sau direcții de management, unele menite să ofere comportamente alternative la cele agresive, altele să întărească autocontrolul ori să înlăture sursele agresivității, precum și metode ce vizează sancționarea unor astfel de conduite.

În concluzie, factorii criminogeni ce generează, mențin și amplifică în mod constant conduitele deviante sunt extrem de variabili, aflându-se într-un raport de relaționare și condiționare. Clasificarea și stabilirea rolului acestora precum și interpretarea lor rămâne în continuare dificilă, dar cu toate acestea, își îndeplinește menirea de cunoaștere și de înțelegere a fenomenului criminal sub toate aspectele și formele sale de manifestare.

BIBLIOGRAPHY

1. **Alin Leș**, *Psihologie Fenomenologică*, Ed. Pro Universitaria, București, 2016;
2. **Emilian Stancu, Carmina Elena-Aleca**, *Elemente de criminologie generală*, Ed. Pro Universitaria, București, 2014;
3. **Gheorghe Mihai, Vasile Popa**, *Repere criminologic*, Ed. Lumina Lex, București, 2000;
4. **Gheorghe Nistoreanu, Costică Păun**, *Criminologie*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1996;
5. **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Ed. Pro Universitaria, București, 2017;
6. **Paul Ștefănescu, Lazăr Cârjan**, *Știință versus crimă*, Ed. Curtea Veche, București, 2001;
7. **Sergiu Bogdan**, *Criminologie*, ediția a III-a, Ed. Universul Juridic, București, 2012;
8. **Tiberiu C. Medeanu**, *Crima și criminalul – Geneza crimelor și descoperirea criminalilor*, Ed. Lumina Lex, București, 2006;
9. **Tudor Amza**, *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*, Ed. Lumina Lex, București, 2002;
10. **Tudor Amza**, *Criminologie*, Curs pentru uzul studenților, Universitatea Hyperion, București, 2011;
11. **Tudorel Butoi, Grigore Stolojescu, Cristian-Eduard Ștefan**, *Analiza comportamentală în procesul penal*, Ed. Pro Universitaria, București, 2014;
12. **Tudorel Butoi**, *Psihologia Judiciară*, Tratat universitar, Ed. Solaris Print, București, 2011;
13. **Valerian Cioclei**, *Manual de criminologie*, ediția 6, Ed. C. H. Beck, București, 2016.